Розділ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI: 10.33766/2524-0323.101.13-23
УДК: 342.5 (094)

Магновський І. Й., *доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ (м. Одеса, Україна)*
e-mail: magn.igor@ukr.net
ORCID iD: http://orcid.org/0000-0001-7336-6212

БІКАМЕРАЛІЗМ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено в теоретико-правовому аспекті сутнісні характеристики бікамералізму, з огляду на дослідження юридичної науки. Акцентовано увагу на доктринальних підходах трактування бікамералізму як політико-правового феномену. Наголошено на усвідомленні бікамералізму як одного з інституційних механізмів забезпечення розподілу влади. Виділено основні функції бікамерального парламенту, серед яких: створення механізмів стримувань і противаг у системі державної влади; забезпечення політичної стабільності; захист прав регіонів; політичний арбітраж; поліпшення якості законотворчого процесу; утвердження верховенства права та демократії. Звернено увагу на популяризацію теоретичного осмислення та практики впровадження бікамералізму як одну з провідних тенденцій генезису сучасного конституціоналізму. Указано на світову практику функціонування двопалатних парламентів, де основними перевагами бікамерального парламенту є: сприяння широкому взаємоконтролю, співпраці палат, що належно підвищує зобов'язання депутатів; створення умов для фахового і відповідального обговорення законопроєктів, їх наукової, матеріальної, фінансової аргументації; відповідність вимогам професійного представництва; зменшення конфліктів між парламентом та урядом, а також сприяння раціональному розв'язанню конфліктів, гарантій проти «авторитарності» парламенту; вираження як загальнодержавних і територіальних інтересів. Означено сутність двопалатної структуризації сучасних парламентів, яка полягає в розмежуванні їх функціонального призначення: нижні палати цих парламентів мають на меті забезпечення народного представництва і здійснення якісного законотворення, а верхні – здійснюють представництво територій і традиційних регіональних еліт. Підсумовано, що бікамералізм в умовах розвитку сучасного парламентаризму є складним, багатогранним явищем, одним із показників якісного рівня громадянської зрілості суспільства, який відповідає засадам демократизації та децентралізації влади, що є затребуваними в сучасних умовах, оскільки визначають перспективи розвитку громадянського суспільства в контексті європейських цінностей і це сприятиме європеїзації та оптимальній інтеграції держави до країн-лідерів.

Ключові слова: бікамералізм, парламентаризм, двопалатна система, верхня палата, нижня палата.

© Магновський І. Й., 2023

Постановка проблеми. Бікамералізм, як зауважують дослідники, на сьогодні вважають двоїстим явищем конституційно-правової дійсності, організації влади в різних країнах. На даний час у світі налічується більше шести з половиною десятків загальнодержавних двопалатних парламентів. Цей феномен поширений у країнах із різними формами правління і територіального устрою, як правило, у демократичних, із високим рівнем економічного розвитку [1, с. 1].

Варто наголосити, що серед 28 країн-членів ЄС двопалатну структуру парламенту складають 14 країн, десять із яких мають унітарний устрій (Королівство Іспанія, Сполучене Королівство Нідерланди, Республіка Польща, Румунія, Словенія, Французька Республіка, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Чеська Республіка, Республіка Італія, Республіка Ірландія), і лише чотири – федеративний (Австрія, Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина, Швейцарська Конфедерація). Доречним є і те, що жоден із парламентів унітарних країн Європейського континенту, суміжних за територією і населенням з Україною, не є однопалатним. Означене положення, констатують науковці, є особливо актуальним для країн із надзвичайно багатоманітними культурними, історичними, політичними, етнічними особливостями, якою, власне, є наша держава [2, с. 2].

Відтак дослідження бікамералізму, з урахуванням зарубіжного досвіду, як конституційно-правового феномену на тлі можливого внесення змін до Основного Закону України, дозволить визначити перспективи розвитку національної державності в контексті глобалізації та євроінтеграції.

Тому необхідність і значимість зазначеного дослідження викликана сьогоденням та актуалізує дану проблематику й потребує відповідних напрацювань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі результати досліджень указаної тематики відобразили у своїх працях такі вчені: М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, М. Ю. Дурдинець, В. С. Журавський, А. І. Ірклієнко. О. Л. Копиленко, І. А. Куян, О. Д. Святоцький, О. В. Скрипнюк, В. Л. Федоренко, Т. А. Француз-Яковець, О. Ф. Фрицький, Ю. О. Фрицький, Ю. С. Шемшученко, О. В. Щербанюк та інші, наукові доробки котрих містять корисний за обсягом фактичний матеріал і сприяють до подальших правових розвідок у розв'язанні загальнотеоретичних проблем, пов'язаних із еволюційним розвитком бікамерального парламентаризму.

Формулювання цілей. *Метою* даної статті є висвітлення в теоретико-правовому аспекті феномену бікамералізму як складової розвитку парламентаризму, з огляду на виклики сучасності.

Виклад основного матеріалу. Принцип бікамералізму, як свідчить історико-юридична практика, споконвічно пов'язаний із принципами поділу влади, відповідно, як підсистема поділу влади по горизонталі, основним критерієм якої є ефективний взаємний контроль, адекватний баланс між палатами бікамеральних парламентів [3, с. 67–69].

Англійський філософ І. Бентам у свою книгу, яка вперше вийшла друком у 1815 році, узагальнюючи наявний у ту епоху досвід діяльності парламентів, включає саме главу «Поділ законодавчого корпусу на дві палати» [4, с. 146–147].

Першою перевагою двопалатної системи, на думку І. Бентама, є те, що вона гарантує однозначне дотримання встановлених правил і процедур: «Якби одна з палат їх порушила, то це слугувало б законною підставою для іншої палати відкинути кожне спірне подання». Друга перевага двопалатної системи пов'язана з тим, що всебічний розгляд справи передбачає розбіжність інтересів і поглядів: «... людей, які працюють тривалий час разом, зрештою об'єднує так званий корпоративний дух», якому необхідно створити противагу в іншій палаті. Тому друга палата постає своєрідним «апеляційним судом», що вступає в дію в межах першого розгляду справи [5, с. 565]. Третя перевага (до речі, є ключовою у концепції французького мислителя-правника Ш. Монтеск'є) – обмеження влади єдиної палати. Отже, І. Бентам дійшов висновку: «Поділ законодавчого корпусу за будь-якого складу палат суттєво перешкоджає деструктивним реформам, що підтверджує його доцільність за умов існування усталеної Конституції. Державний корабель, укріплений двома якорями, здобуває таку силу опору, якої він не міг би досягти жодними іншими засобами» [5, с. 565].

Загалом бікамералізм усвідомлюється як один з інституційних механізмів забезпечення розподілу влади. У більшості енциклопедичних видань категорію «бікамералізм» або «бікамеризм» (франц. bicamerism (bicameralism), лат. *bis* – два і *camera* – склепіння, кімната) визначено як двопалатну структуру найвищого законодавчого органу в державі. Світова практика функціонування двопалатних парламентів засвідчує, що основними функціями бікамерального парламенту є:

– створення механізмів стримувань і противаг у системі державної влади; забезпечення політичної стабільності;

– захист прав регіонів; політичний арбітраж; поліпшення якості законотворчого процесу;

– утвердження верховенства права та демократії [6].

Популяризацію теоретичного осмислення та практики впровадження бікамералізму, підмічає М. Ю. Дурдинець, слід вважати однією із провідних тенденцій генезису сучасного конституціоналізму. Упродовж останніх десятиліть у багатьох державах світу активізувалися процеси переходу до двопалатної моделі парламенту незалежно від наявних форм державного устрою. Так якщо на початку 1970-х рр. двопалатні парламенти мали 45 країн світу, то до 2016 року їхня чисельність збільшилася до 76 [7, с. 114].

Кількість двопалатних парламентів, зазначає О. Т. Волощук, збільшується не лише суто формально, коли нові незалежні держави механічно обирають бікамеральну систему, а й еволюційно, коли держави свідомо відмовляються від однопалатної моделі. Попри потенційну наявність двох напрямів у зміні структури законодавчих органів (від однопалатного парламенту до двопалатного і навпаки), у сучасному світі домінує тенденція до зміни монокамералізму на бікамералізм [8, с. 47].

На зламі XX–XXI століть бікамералізм став однією з головних тенденцій розвитку парламентаризму. Як засвідчує Т. А. Француз-Яковець, науковці різних країн світу, звертаючись до зарубіжного досвіду функціонування бікамеральних

систем, аналізуючи всі можливі переваги та недоліки двопалатності, розуміють сучасний бікамералізм як один із значущих інституційних механізмів забезпечення дієвого розподілу влади [9, с. 83–84].

Правильність указаного твердження, указує О. Д. Святоцький, відображається у світовій практиці функціонування двопалатних парламентів, де основними перевагами бікамерального парламенту є: сприяння широкому взаємоконтролю, співпраці палат, що, відповідно, підвищує відповідальність депутатів; створення умов для фахового і відповідального обговорення законопроєктів, їх наукової, матеріальної, фінансової аргументації; відповідність вимогам професійного представництва; зменшення конфліктів між парламентом та урядом, а також сприяння раціональному розв'язанню конфліктів, гарантій проти «авторитарності» парламенту; вираження не тільки загальнодержавних інтересів, але й територіальних [10, с. 20].

Структурно-функціональний аналіз, на думку В. Б. Авер'янова, дозволяє розглянути бікамералізм як систему, що володіє складною структурою, де кожен елемент має певне значення і виконує специфічні функції, які забезпечують цілісність цієї структури, а використання системного підходу дозволяє аналізувати проблематику в контексті розвитку процесів взаємодії держави і громадянського суспільства [11, с. 31–32]. Указаний розгляд переконливо показує, що зародження й становлення бікамералізму з його специфічними особливостями є відображенням трансформаційних процесів політичної системи і суспільних відносин в країні на конкретному історичному етапі її розвитку [12, с. 40–41].

За будь-яких умов і тенденцій розвитку сучасного парламентаризму, на переконання Т. А. Француз-Яковець, для кожної окремо взятої держави світу, вибір конкретної моделі парламентаризму, у тому числі і перехід до бікамералізму, є її національним вибором [13].

Ба більше, як резюмує А. І. Ірклієнко, сучасний бікамералізм, як і раніше, не втрачає своїх індивідуальних національних особливостей, тому важко знайти хоча б два абсолютно ідентичні двопалатні парламенти в різних країнах. При цьому дослідник відзначає, по-перше, що множинність завдань і функцій, які стоять перед сучасними парламентами, об'єктивно зумовлює ускладнення їх побудови, тобто внутрішньої структури. Парламенти багатьох унітарних країн світу на сьогодні не обмежуються структуризацією на комітети, комісії або інші парламентські органи, а поділяються на першу (нижню) і другу (верхню) палати. Сутність двопалатної структуризації сучасних парламентів полягає у розмежуванні їх функціонального призначення. Нижні палати цих парламентів мають на меті забезпечення народного представництва і здійснення якісного законотворення. Тоді як верхні здійснюють представництво територій і традиційних регіональних еліт (рідше – станових, професійних, релігійних або інших асоціацій) та наділені значними установчими повноваженнями, забезпечують інституційну розбудову держави. По-друге, двопалатні парламенти стали кроком уперед у напрямку вдосконалення принципу поділу влад і механізмів стримувань та противаг (checks and balance) між її гілками. По-третє, двопалатні парламенти дозволяють оптимізувати національні державотворчі процеси, забезпечивши не тільки

народне представництво, а й представництво інтересів територій, а також різних публічних компаній. По-четверте, багато сучасних країн визначають пріоритетом своєї внутрішньої політики децентралізацію, яка передбачає представництво на загальнонаціональному рівні легітимних інтересів територій, де верхня палата двопалатних парламентів в унітарних державах дозволяє ефективно забезпечувати таке представництво, а також активно залучати представників територій до процесів національного державотворення, а саме – до формування нових інститутів держави та їх кадрового наповнення. По-п'яте, двопалатність парламенту на сьогодні є об'єктивною вимогою удосконалення його правотворчої і, перш за все, законотворчої діяльності. Складність законотворчої діяльності, обумовлена високим рівнем відповідальності її суб'єктів перед народом, усе більш високими вимогами до якості юридичної техніки нормо-проєктувальних робіт, підтверджує доцільність існування другої палати парламенту, яка, по суті, стає професійним і неупередженим «редактором» законопроєктів, прийнятих нижньою палатою, адже в багатьох державах із двопалатними парламентами узгодження закону верхньою палатою є обов'язковою умовою набуття ним чинності (Румунія, Італія, США та ін.) [14, с. 134–136].

Своєю чергою, М. І. Мілова, підтримуючи можливу бікамеральну структуру національного парламенту, зазначала, що для послідовного проведення принципу поєднання захисту інтересів усього народу з інтересами окремих регіонів доцільно створити в структурі Верховної Ради України другу палату – Раду територій, яка б обиралася на основі представництва від областей [15, с. 99–100].

За впровадження в Україні двопалатного парламенту виступають і такі вчені як А. Святоцький та В. Чушенко, котрі обґрунтували свою позицію наступними факторами: а) двопалатна структура парламенту сприяє широкому взаємоконтролю і співпраці палат, підвищує відповідальність депутатів, створює умови для детального обговорення законопроєктів, їх наукового, матеріального і фінансового обґрунтування; б) двопалатний парламент більше відповідає вимогам професійного представництва; в) двопалатний парламент якщо не виключає, то зменшує конфлікти між парламентом і виконавчою владою, а при наявності розбіжностей між ними – сприяє їхньому вирішенню; г) поділ на дві палати є гарантією проти авторитарності парламенту; д) двопалатний парламент висловлює не тільки загальнонародні інтереси, але і є органом територіального врядування [16, с. 20].

Ю. М. Тодика, виділяючи три основних типи обґрунтування двопалатної моделі, запропонував наступне:

– представляючи інтереси територій, двопалатний парламент дозволяє більш органічно поєднувати загальнонаціональні інтереси з територіальними інтересами окремих регіонів країни. Отже, представництво територій і їх особливостей, на противагу фактору єдності, не послаблює, а лише посилює політичне самовизначення нації;

– наявність ще однієї «інстанції», яка буде задіяна в процесі законотворення, дозволяє запобігати поспішності і впливу політичної кон'юнктури при підготовці законопроєктів, сприяє підвищенню якості законотворчої діяльності;

– присутність верхньої палати буде своєрідним запобіжним механізмом від

радикалізації рішень нижньої палати, а також від її спроб перетворити законодавчу діяльність в один із засобів політичної та, зокрема, передвиборчої боротьби. Наявність верхньої палати застерігає законодавчий орган від прийняття поспішних рішень у її відносинах із виконавчою владою і главою держави [17, с. 200–201].

А. А. Телестакова, Г. Л. Амбруш та С. А. Мірзоян до позитивних аспектів можливості створення двопалатного парламенту в Україні відносять:

– децентралізацію влади;

– створення представництва регіонів у парламенті;

– зменшення конфронтації законодавчої гілки влади з іншими гілками влади;

– забезпечення поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів;

– підвищення якості законотворчої роботи;

– запобігання радикалізації рішень парламенту;

– недопущення застосування парламенту як інструменту передвиборної боротьби [17, с.202].

Водночас, серед критичних голосів на адресу бікамеризму, звітує О. Т. Волощук, найбільш типовими є такі аргументи: друга палата не дає жодної користі, якщо вона, обираючись за тими ж правилами, що й перша палата, фактично її дублює; друга палата є антидемократичною, якщо вона, формуючись за іншими правилами, ніж перша палата, спирається на більш вузьке представництво; друга палата лише ускладнює роботу парламенту, функціонування якого і так слабо адаптоване до ритмів сучасної законодавчої роботи; сьогодні потрібно шукати не гальма, а прискорювачі роботи законодавців; ускладнення процедури обговорення і прийняття проєктів законодавчих актів; створення штучних перешкод на шляху оптимального прийняття рішень, що призводить до послаблення представницької влади загалом та до посилення авторитарності правління; уможливлення політичного розмежування всередині парламенту, штучного протистояння між палатами і виникнення суперечностей між гілками влади; збільшення витрат на утримання парламенту [18, с. 39].

Утім, як констатують О. Б. Росоляк та І. М. Гонак, двопалатний парламент в Україні може стати стабілізуючим фактором як для політичної системи суспільства та державної влади, так і для ефективності становлення справді демократичної та правової держави в майбутньому [19, с. 51].

Звісно, важливим аспектом процесу впровадження бікамеральної структури парламенту є активізація децентралізації. Водночас, на переконання М. Ю. Дурдинця, сьогодні на місцях немає чітко сформованих політичних еліт, оскільки більшість представників цього рівня вболівають за власні майнові інтереси, лобіювання зацікавленості у вузько спрямованих сферах. Тому сутність діяльності органів місцевого самоврядування полягає у виробленні єдиної місцевої політики, що відображатиме бачення автономій, меншин, окремих груп у межах певних регіонів [20, с. 88–89].

На думку І. Словської, при запровадженні двопалатного парламенту по-

зитивним є те, що представлені інтереси регіонів та існує певна збалансованість у прийнятті рішень нормативного і ненормативного характеру, а негативним – можливе подвоєння видатків на утримання та збільшення бюрократичного апарату (за умови розширення загальної чисельності штату) та пролонгація процесу законотворчості [21, с. 187].

Як вважає Джованні Сарторі, запровадження двопалатної структури представницького органу є доцільним на тому етапі розвитку державності, коли в силу розвитку партійної системи стане можливим формування близької за партійною приналежністю парламентської більшості в нижній і верхній палатах парламенту; за інших умов запровадження другої палати парламенту спричинить ускладнення (сповільнення) законодавчого процесу [22].

Із даного приводу Р. С. Мартинюк констатує, що бікамералізм виправдовує себе лише в умовах розвиненого парламентаризму [23, с. 99].

Висновки. Таким чином, узагальнюючи багатоманітність наукових підходів дослідження теоретико-правових аспектів специфіки функціонування бікамералізму в контексті розвитку парламентаризму, можна стверджувати про різноманітність, а звідси й дискусійність доктринальних підходів до трактування даної категорії як політико-правового феномену.

Беззаперечно, бікамералізм в умовах розвитку сучасного парламентаризму є складним, багатогранним явищем. Під час визначення його сутності виникає ряд проблем зумовлених із складністю утілення принципів, що складають основу бікамералізму, у політико-правову дійсність. Тому необхідно з усією відповідальністю віднестись до застереження від абсолютизації та однобічності в оцінках бікамералізму.

У цілому бікамералізм є одним із показників якісного рівня громадянської зрілості суспільства, який відповідає засадам демократизації та децентралізації влади, що є затребуваними в сучасних умовах, оскільки визначають перспективи розвитку громадянського суспільства в контексті європейських цінностей, що сприятиме європеїзації та оптимальній інтеграції держави до країн-лідерів.

Використані джерела:

1. Ірклієнко А. І. Бікамералізм в умовах формування конституційної демократії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2020. 22 с.

2. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення : автореф. дис. … канд. юрид. наук [12.00.12] / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 20 с.

3. Француз-Яковець Т. А. Конституційні основи бікамералізму в сучасних державах Європи: порівняльний аспект: монографія. Київ, 2018. 818 с.

4. Керимов Д. А. Общенаучная методология и методология права. *Теоретико-методологические проблемы права.* Вып. 2. М., 2007. 392 с.

5. Бентам И. Тактика законодательных собраний. Антология мировой политической мысли. Т. 1. Москва, 1997. С. 555–568.

6. Крисенко О., Воробйова Д. Роль бікамеральної структури парламенту у зміц-

ненні системи державної влади. [Електронний ресурс] URL : http://old.niss.gov. ua/Monitor/mart 2009/33.htm.

7. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм як продукт історичної еволюції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1. С. 114–126.

8. Волощук О. Бікамералізм як одна з провідних тенденцій розвитку парламентаризму в сучасному світі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 1. Серія «Юридичні науки». С. 47–53.

9. Француз-Яковець Т. А. Передумови формування двопалатної структури парламенту в європейських унітарних державах. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 89–93.

10. Святоцький О. Д. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні. *Право України*. 1998. № 2. С. 24–27.

11. Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення вну-трішніх суперечностей. *Право України*. 2009. № 5. С. 30–35.

12. Автономов А. Истоки и смысл двухпалатности парламентов. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2013. Вип. 5. Серія «Право». С. 35–42. (Серія «Право»).

13. Француз-Яковець Т. А. Демократія, парламенти та бікамералізм. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 1 (4). URL: http://pjv.nuoua.od. ua/v1_2014/07.pdf

14. Ірклієнко А. І. Бікамералізм в умовах формування конституційної демократії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2020. 212 с.

15 Мілова М. І. На шляху до парламентської демократії: болгарський варіант: монографія. Одеса : Астропрінт, 2005. 328 с.

16. Святоцький О. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні. *Право України*. 1998. № 2. С. 24–27.

17. Телестакова А. А., Амбруш Г. Л., Мірзоян С. А. Імплементація зарубіжного досвіду в український парламентаризм. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «*Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні*». 2020. С. 199–203. URL: er.knutd.edu. ua/bitstream/123456789/15498/1/Cluster2020_P199-203.pdf

18. Волощук О. Т. Причини бікамералізму. *Конституційне право*. 2018. № 2. С. 35–44.

19. Росоляк І. М, Гонак І. М. Двопалатний парламент як основа стабільності функціонування механізму державної влади в сучасних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 4. Том 1. 2016. С. 49–52.

20. Дурдинець М. Ю. Філософсько-правове підґрунтя для провадження бікамералізму в Україні: історія, сучасність та перспективи. Університетські наукові записки. *Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2017. № 12. С. 84–95.

21. Словська І. Є. Доцільність формування двопалатного парламенту в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 187–192.

22. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: дослідження структур, мотивів і результатів / пер. з англ. О. І. Мороз. Київ : АртЕк, 2001. 224 с.

23. Мартинюк Р. Чи потрібен Україні двопалатний парламент? *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 8. С. 99–102.

References:

1. Irkliienko, A. I. (2020) Bikameralizm v umovakh formuvannia konstytutsiinoi demokratii. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv. [in Ukrainian].

2. Durdynets, M. Yu. (2018) Bikameralizm v ukrainskomu parlamentaryzmi: filosofsko-pravove osmyslennia. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv. [in Ukrainian].

3. Frantsuz-Iakovets, T. A. (2018) Konstytutsiini osnovy bikameralizmu v suchasnykh derzhavakh Yevropy: porivnialnyi aspekt: monohrafiia. Kyiv. [in Ukrainian].

4. Kerymov, D. A. (2007) Obshchenauchnaia metodolohyia y metodolohyia prava. *Teoretyko-metodolohycheskye problemы prava – Theoretical and methodological problems of law, issue 2.* Moskva. [in Ukrainian].

5. Bentam, Y. (1997) Taktyka zakonodatelnukh sobranyi - *Antolohyia myrovoi polytycheskoi musly - Antolohyia myrovoi polytycheskoi musly, vol. 1, 555–568*. Moskva. [in Ukrainian].

6. Krysenko, O., Vorobiova, D. (N. d.) Rol bikameralnoi struktury parlamentu u zmitsnenni systemy derzhavnoi vlady. N. p. [Electronic resource] URL : http://old.niss. gov.ua/Monitor/mart 2009/33.htm. [in Ukrainian].

7. Durdynets, M. Yu. (2016) Bikameralizm yak produkt istorychnoi evoliutsii. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava – Philosophical and methodological problems of law, 1, 114–126*. [in Ukrainian].

8. Voloshchuk, O. (2014) Bikameralizm yak odna z providnykh tendentsii rozvytku parlamentaryzmu v suchasnomu sviti. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia «Iurydychni nauky» - Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Series "Legal Sciences", issue 1, 47–53*. [in Ukrainian].

9. Frantsuz-Iakovets, T. A. (2012) Peredumovy formuvannia dvopalatnoi struktury parlamentu v yevropeiskykh unitarnykh derzhavakh. *Pravo i suspilstvo - Law and society, 1, 89–93*. [in Ukrainian].

10. Sviatotskyi, O. D. (1998) Pytannia teorii i praktyky konstytutsionalizmu v Ukraini. *Pravo Ukrainy - Law and society, 2, 24–27*. [in Ukrainian].

11. Aver'ianov, V. (2009) Orhanizatsiia vykonavchoi vlady: neobkhidnist usunennia vnutrishnikh superechnostei. *Pravo Ukrainy - Law and society, 5, 30–35*. [in Ukrainian].

12. Avtonomov, A. (2013) Ystoky y smysl dvukhpalatnosty parlamentov *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Pravo» - Bulletin of the Mariupol State University. Law series, issue 5, 35–42*. [in Ukrainian].

13. Frantsuz-Iakovets, T. A. (2014) Demokratiia, parlamenty ta bikameralizm. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk - Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk, 1 (4)*. URL: http://pjv.nu-oua.od. ua/v1_2014/07.pdf[in Ukrainian].

14. Irkliienko, A. I. (2020) Bikameralizm v umovakh formuvannia konstytutsiinoi demokratii. *Candidate`s thesis*. Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv. [in Ukrainian].

15. Milova, M. I. (2005) Na shliakhu do parlamentskoi demokratii: bolharskyi variant: monohrafiia. Odesa : Astroprint. [in Ukrainian].

16. Sviatotskyi, O. (1998) Pytannia teorii i praktyky konstytutsionalizmu v Ukraini. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine, 2, 24–27*. [in Ukrainian].

17. Telestakova, A. A., Ambrush, H. L., Mirzoian, S. A. (2020) Implementatsiia zarubizhnoho dosvidu v ukrainskyi parlamentaryzm. *IV Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia «Aktualni problemy innovatsiinoho rozvytku klasternoho pidpryiemnytstva v Ukraini» - IV*

All-Ukrainian scientific and practical conference "Actual problems of innovative development of cluster entrepreneurship in Ukraine", 199–203. URL : http://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/15498/1/Cluster2020_P199-203.pdf. [in Ukrainian].

18. *Voloshchuk, O. T. (2018) Prychyny bikameralizmu. Konstytutsiine pravo - A constitutional right, 2, 35–44.* [in Ukrainian].

19. Rosoliak, I. M, Honak, I. M. (2016) Dvopalatnyi parlament yak osnova stabilnosti funktsionuvannia mekhanizmu derzhavnoi vlady v suchasnykh umovakh. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu - Scientific Bulletin of Kherson State University, issue 4, vol. 1, 49–52.* [in Ukrainian].

20. Durdynets, M. Yu. (2017) Filosofsko-pravove pidgruntia dlia provadzhennia bikameralizmu v Ukraini: istoriia, suchasnist ta perspektyvy. Universytetski naukovi zapysky. *Chasopys Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho – Journal of Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Khalitskoho, 12, 84–95.* [in Ukrainian].

21. Slovska, I. Ye. (2011) Dotsilnist formuvannia dvopalatnoho parlamentu v Ukraini. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine, 3, 187–192.* [in Ukrainian].

22. Sartori, Dzh. (2001) Porivnialna konstytutsiina inzheneriia: doslidzhennia struktur, motyviv i rezultativ / per. z anhl. O. I. Moroz. Kyiv : ArtEk. [in Ukrainian].

23. Martyniuk, R. (2008) Chy potriben Ukraini dvopalatnyi parlament? *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law, 8, 99–102.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 13.01.2023

Mahnovskyi I., *Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of theory and history of the state and law Odessa State University of Internal Affairs (Odesa, Ukraine)*

BICAMERALISM AS A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF PARLIAMENTARISM: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT

The article The article highlights the essential characteristics of bicameralism in the theoretical and legal aspect, taking into account the research of legal science. Attention is focused on doctrinal approaches to the interpretation of bicameralism as a political and legal phenomenon. Emphasis is placed on the awareness of bicameralism as one of the institutional mechanisms for ensuring the distribution of power. The main functions of the bicameral parliament are highlighted, including: creation of mechanisms of checks and balances in the system of state power; ensuring political stability; protection of the rights of regions; political arbitration; improving the quality of the law-making process; affirmation of the rule of law and democracy. Attention is drawn to the popularization of the theoretical understanding and practice of implementing bicameralism as one of the leading trends in the genesis of modern constitutionalism. The world practice of functioning of bicameral parliaments is indicated, where the main advantages of a bicameral parliament are: promotion of broad mutual control, cooperation of chambers, which accordingly increases the responsibility of deputies; creation of conditions for professional and responsible discussion of draft laws, their scientific, material, financial argumentation; compliance with the requirements of professional representation; reduction of conflicts between the parliament and the government, as well as promotion of the rational resolution of conflicts, guarantees against the "authoritarianism" of the parliament; expression of national and territorial interests. The es-

sence of the bicameral structuring of modern parliaments is defined, which consists in delimiting their functional purpose: the lower chambers of these parliaments aim to ensure popular representation and implement high-quality lawmaking, while the upper chambers represent territories and traditional regional elites. It is concluded that bicameralism in the conditions of the development of modern parliamentarism is a complex, multifaceted phenomenon, one of the indicators of the qualitative level of civic maturity of society, which corresponds to the principles of democratization and decentralization of power, which are in demand in modern conditions, as they determine the prospects for the development of civil society in the context of European values. which will contribute to Europeanization and optimal integration of the state into the leading countries.

Keywords: bicameralism, parliamentarism, bicameral system, upper house, lower house.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.23-35
УДК: 342.2; 341.3; 342.7

Мельничук С. М., *докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Івано-Франківськ, Україна)*
e-mail: smmelnichyk@gmail.com
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-7270-040X

ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто вплив воєнного стану на функції сучасної держави.

З метою отримання цілісного уявлення про зміни в обсягах діяльності сучасної держави, на території якої запроваджений і діє особливий правовий режим – воєнний стан, у роботі було використано методологічний інструментарій, витребуваний тематикою, в основі якого філософські, загальнонаукові концептуальні підходи, а також характерні для сучасної юридичної науки способи й методи.

Для належного наукового пошуку в межах цієї проблематики було з'ясовано зміст таких категорій, як сучасна держава (соціальна публічна інституція, що забезпечує цілісність, управління та розвиток суспільства в процесі реалізації її функцій), конституційна модель держави (суверенна, демократична, правова, соціальна держава), мета держави (забезпечення цілісності, управління і розвитку суспільства), завдання держави (питання, які обумовлені її метою та потребують розв'язання в процесі реалізації функцій держави), функції держави (найбільш доцільний обсяг діяльності держави, що спрямована на розв'язання її завдань), котрі в сучасній теорії держави не мають однозначного розуміння. Встановлено, що конституційна модель сучасної держави об'єктивує логічні взаємовідносини її функціональних сфер – завдання, які мають нормативне закріплення в Конституції України. А їх зміст опосередковує функції сучасної держави, які піддаються змінам під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

© Мельничук С. М., 2023